

Tomáš Zima

Projev k výročí založení Univerzity Karlovy, duben 2019

Vážený pane ..., vážená paní ..., Spectabiles, Honorabiles, kolegyně a kolegové, dámy a pánové, vzácní hosté, přátelé Univerzity Karlovy,

je pro mě velkým potěšením, že Vás dnes mohu přivítat ve Velké aule staroslavného Karolina, abychom si zde, v těchto nádherných prostorách, společně připomněli již 671. výroční založení naší univerzity českým králem a římským císařem Karlem IV. v dubnu 1348.

Naše vysoké učení má za sebou velmi dlouhou historii. Tradice těchto více než šesti set sedmdesáti let je neobyčejně inspirující, pokud jde o minulost, ale také mimořádně zavazující, pokud jde o nás, do budoucna. Při této příležitosti bych rád zdůraznil, že naše Alma Mater pokládá – zcela v duchu odkazu svého zakladatele a zároveň v plném souladu s moderními trendy fungování vysokých škol – za klíčové principy jak svobodu bádání a vzdělávací činnosti, tak zachování své vnitřní integrity, autonomie a nezávislosti. Nesmírně významné jsou pro nás též silná akademická samospráva a záruka akademických svobod. Často mám pocit, že v dnešní době jsou tyto zásady a tato pravidla, nezřídka nepsaná, snad ještě důležitější než kdykoli dříve.

Univerzita Karlova je institucí, jež v historii měla a i nyní má celou řadou vynikajících osobností, které vytvářejí akademické prostředí a šíří její dobré jméno. V souvislosti s dnešní dobou mě napadají dvě jména, jež navíc mají navzdory staletím, která je od sebe dělí, mnoho společného. Mistr Jan Hus a Jan Palach. Oba jsou dokladem toho, že univerzity byly již v minulosti nejen místy svobodného bádání a výuky, ale i baštami svobody obecně a svobodného vyjadřování se k aktuálním otázkám doby. Stejně jako Jan Hus před více než šesti sty lety bychom měli i my mít odvahu mluvit otevřeně o palčivých problémech naší země i světa, ve kterém žijeme. Hledání těch správných slov a zaujímání jasných postojů musí patřit k našim klíčovým povinnostem, stejně jako věda a pedagogická činnost. Jan Palach, jehož sebeupálení jsme si poměrně nedávno připomněli, byl rovněž člověk, jehož nenechala aktuální politická situace v zemi lhostejným a jenž pro vyburcování společnosti z letargie neváhal obětovat to nejcennější – vlastní život. Jan Hus i Jan Palach jsou zkrátka příklady osobností, pro něž bylo zcela zásadní „žít život v pravdě“ a „říkat za všech okolností pravdu“. Pro oba dva to bylo nezbytnou podmínkou k tomu, aby si zachovali svou integritu.

Máme-li dostát své odpovědnosti vůči naší univerzitě i vůči naší společnosti, nemohou nechat problémy naší doby lhostejnými ani nás. Doba, ve které žijeme, je velmi složitá. Na řadě míst světa, vzdálených i blízkých, se válčí, vrcholí překotná globalizace, která přispívá k dalšímu zostření již tak velkých rozdílů mezi bohatými a chudými částmi světa i mezi jednotlivci. Západní společnost, jejíž součástí jsme i my, je v posledních letech hluboce rozdělená. Lidé se utápějí ve zmeti informací, jež není snadné, pro nikoho, nejen pro mladé lidi bez životní zkušenosti, ověřit. Do mysli mnoha z nich se z různých důvodů vkrádají nejistota a beznaděj. Tyto pocity jsou dány silicím přesvědčením, že o ně politické elity, paralyzované přebujelou administrativou, svázané politickou korektností a neschopností řešit skutečně efektivně závažné problémy, ztratily zájem. Dokonce i v tradičních demokraciích tak získávají stále více na síle, anebo dokonce vyhrávají volby populisté a propagátoři snadných, nezřídká silových řešení, což může být do budoucna nebezpečné.

Mnohé z toho, o čem jsem před okamžikem mluvil, platí i pro Českou republiku. Řada z nás cítí, že i v naší společnosti takřka hmatatelně narůstají nespokojenost, arogance a agresivita, třebaže se nám žije ve srovnání s velkými částmi světa dobře, podle některých ekonomů dokonce tak dobře jako nikdy předtím. Nesmíme proto za žádných okolností propadat skepsi a pesimismu. Buďme slušní, ohleduplní a tolerantní, též i pozitivní snažme se o to každý podle svých možností a schopností – dělat všechno pro to, aby se současná situace nejen nezhoršila, ale naopak zlepšila.

Buďme společensky i politicky aktivní, nenechme se vléct událostmi, ale naopak se snažme je pozitivně ovlivňovat. Jednou z možností, jak tak učinit, je účast ve volbách. Ty nejbližší, které nás čekají, jsou květnové volby do Evropského parlamentu. Tyto volby se nejen v České republice, ale i v mnoha dalších zemích unie těší vůbec nejmenšímu zájmu voličů. Již od prvních přímých voleb do Evropského parlamentu v roce 1979 se jich účastní čím dál méně občanů. Jedna z forem tzv. „demokratického deficitu“ proto stále narůstá. Tento fakt je do značné míry nepochopitelný: čím větší nespokojenost lidé s fungováním Evropské unie projevují, tím méně touží po tom její fungování ovlivnit! Přitom právě v těchto volbách máme možnost přispět ke složení štrasburského parlamentu a ve svých důsledcích i Evropské komise, tedy k tomu, jak bude EU fungovat.

Evropská unie, to není něco vzdáleného, odlidštěného a nedosažitelného. Není ani naším nepřítelem. Naopak. Za mnoho dobrého vděčíme právě jí. Evropská unie – to je například možnost najít si práci a pracovat v zahraničí bez složitých administrativních překážek, možnost platit – nejen pro podnikatele, ale pro nás všechny – jednou univerzální, dnes již zcela etablovanou měnou, tj. eurem, možnost studovat na prestižních univerzitách a získávat zde neocenitelné studijní i životní zkušenosti, možnost cestovat, v rámci tzv. schengenského prostoru dokonce bez jakýchkoli omezujících pohraničních kontrol, možnost být součástí většího celku, než jakým je Česká republika, s čímž souvisí i větší míra odpovědnosti za svět, ve kterém žijeme.

Evropská unie, to jsou ale také hodnoty, na nichž stojí celá naše moderní civilizace: antické a raně křesťanské dědictví, stejně jako duchovní i materiální odkaz z časů středověku, renesance a baroka a, zejména, zásady a hodnoty evropského osvícenství: racionalismus, humanismus, rovnost všech lidí před zákonem a rovnost obou pohlaví, oddělení výkonné, zákonodárné a soudní moci, nedotknutelnost soukromého majetku, svoboda víry a vyznání, oddělení církve od státu, svoboda vědeckého bádání, atd., tedy to, co tvoří pevné základy dnešní občanské společnosti, demokracie a pokroku. Základy, bez nichž si dnešní uspořádání věcí veřejných snad ani nedokážeme představit.

Současně je třeba říci, že Evropská unie není ideální, dokonalou institucí, vůči níž bychom se nemohli a neměli kriticky vyjadřovat, máme-li pocit, že „v něčem“ nefunguje. Evropská unie nám mnohé dala a dává, leccos nám přirozeně i bere. Česká republika je dnes jinou zemí, než jakou byla před vstupem do unie. V řadě ohledů se musíme přizpůsobit unijním zákonům a pravidlům, ať se nám líbí nebo ne. Francouzští a němečtí politici, prezident Emmanuel Macron a kancléřka Angela Merkelová, před námi již nějaký čas rýsují vizi evropského superstátu, přičemž národní stát pokládají zjevně za cosi, co by mělo skončit v propadlišti dějin. Právě to je jedna z klíčových otázek, na kterou musíme najít odpověď. Je opravdu nevyhnutelné, aby se naše země zcela „rozplynula“ ve velké evropské říši? Není to pouze jedna z možných variant budoucího vývoje? Není národní stát z mnoha důvodů i nadále životaschopný organismus, který lépe než kdokoli jiný poskytne svým občanům základní právní, bezpečnostní a další garance? To je jen jeden z mnoha příkladů, na nichž lze ukázat, jak závažná dilemata musíme v dnešní době řešit.

Nebojme se jich. Nebojme se, třeba jsme rozlohou a počtem obyvatel v Evropě středním státem, oponovat těm „velkým“, pokud jsme si jisti, že nekonají rozumně, nebo nejsme-li jisti jejich motivacemi a cíli.

Evropská unie není bezvýhradným, altruistickým dobrodincem, ale ani, to už vůbec ne, diktátorem, jak tvrdí její zavilí odpůrci. Je taková, jaká je, jakou si ji sami vytváříme. Čím větší zájem o dění v unii projevíme, čím aktivnější v evropském společenství budeme, tím lépe se nám v něm bude žít. Je to tedy především na nás samotných.

Co musíme nepochybně v rámci Evropské unie hájit je nezastupitelná role univerzit . Zavazuje nás k tomu tradice, vždyť v evropských univerzalistických říších středověku Universitas byla součástí mocenského tré: Universitas – sacerdotium a imperium. Stejně jako hodnoty kultury antické, židovské a křesťanské, které jsou evropskému prostředí vlastní, tak také univerzity patří k tomu nejcenějšimu co evropská civilizace lidstvu přinesla. Historie Univerzity Karlovy je toho živým důkazem Je v tom ale také závazek pro budoucnost Byly to univerzity, kde docházelo k svobodné diskuzi nad problémy které lidstvo tíží. Právě onen svobodný dialog je nesmírně důležitý, nesmíme se nechat zastrašit některým dnešními trendy, kdy pod nálepkou falešné korektnosti jsou některá témata tabuizovaná a další hypertroficky zdůrazňována, postrádajíc oporu nejen ve vědeckém poznání, ale přímo ve zdravém rozumu. Jak je to uvedeno v zakládací listině naší Almae matris zveme k prostřenému stolu lidi moudré, svobodné ve svém myšlení a uvažování, přejících to stejné druhým. Odkaz moudrého krále Karla, jehož nazval v pohřební řeči slavný pařížský scholár Vojtěch Raňkův moudrým Šalamounem, nás k tomu zavazuje.

Vážené dámy, vážení pánové

Univerzita Karlova je živoucím organismem, jenž se snaží dýchat s duchem doby a ve prospěch naší společnosti, naší země. Budeme-li projevovat živý zájem o veřejné záležitosti, budeme bezzbytku naplňovat odkaz zakladatele naší Alma Mater, českého krále a římského císaře Karla IV., aby se jím založené vysoké učení vyrovnalo předním západoevropským univerzitám tehdejší doby nejen co do míry moudrosti a vzdělanosti, ale i co do schopnosti ovlivňovat bližší i vzdálenější svět, porozumět jeho chodu a přispět k tomu, aby byl lepší.

QBFFFE

